

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.68>

О. О. Шаблиста

ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-9457-7366

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТА СЛУЖБОВОЇ ТАЄМНИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті автором проведено дослідження нормативно-правової охорони державної та службової таємниці Національної поліції України. В процесі дослідження було встановлено, що віднесення інформації до категорії засекреченої є чітко регламентованим процесом з встановленими законодавчими обмеженнями. При цьому, держава запобігає зловживанню державною таємницею з метою приховування кримінальних правопорушень, корупційних чи незаконних дій з боку посадових осіб тощо. Поміж цього, з метою забезпечення охорони державної таємниці, як складового елементу національної безпеки України законодавцем встановлено ряд заходів організаційно-правового характеру. Перелік основних організаційно-правових заходів сформовано у ст. 18 Закону України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII.

З аналізу нормативних положень Стратегії національної безпеки України яка затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» автором було зроблено висновок, що серед пріоритетних напрямків державної політики у сфері забезпечення національної безпеки є посилення заходів з охорони державної та службової таємниці, впровадження сучасних технологій захисту інформації та ефективна кадрова політика, щодо поводження співробітників з інформацією, що має обмежений доступ. На основі викладеного вище, автором було сформульовано тезу, що активна та ефективна протидія загрозам у сфері охорони державної та службової таємниці Національної поліції України сприяє забезпеченню національної безпеки у сучасному безпековому середовищі.

Ключові слова: державна таємниця, службова таємниця, охорона секретної інформації, службова інформація, захист інформації, режим секретності.

Постановка проблеми. Захист державної таємниці – складова національної безпеки України. Згідно ст. 17 Конституції України проголошено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. З метою забезпечення національної безпеки України державою здійснюється обмеження доступу до інформації що становить державну та службову таємницю. Згідно ст. 32 Конституції України кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які

не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Більше того, в межах забезпечення національної безпеки України можуть бути обмежені конституційні засади прав і свобод людини. Зокрема, в ст. 34 Конституції України проголошено, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усну, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони

здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Ба більше, державну політику щодо державної таємниці як складову засад внутрішньої та зовнішньої політики визначає Верховна Рада України [2].

З огляду на зазначені вище конституційні положення державне забезпечення державної та службової таємниці Національної поліції України є важливою складовою національної безпеки України.

Дослідження окремих питань, щодо забезпечення охорони державної та службової таємниці здійснювали такі вчені, як: М.В. Анчукова, Г.О. Блінова, Д.П. Василенко, Т.Ю. Вислоцька, О.С. Володавська, Л.Ф. Дадерко, С.Л. Ємельянов, С.В. Климчук, Ю.М. Котович, С.М. Кучанський, О.О. Кулініч, Б.Д. Леонов, П.С. Литвин, М.І. Мельник, М.І. Михайлуца, І.В. Місько, К.І. Пилипенко, О.С. Самойлова, О.Г. Семенюк, В.В. Сергійчук, І.І. Трембач, Д.С. Усов, Г.В. Форос, М.І. Хавронюк, В.М. Чередник, О.В. Шамсутдінов та інші. Проте, віддаючи данину науковому доробку з даного напрямлення переліченим вченим, варто відзначити, що питання нормативно-правового забезпечення охорони державної та службової таємниці Національної поліції України не виступало предметом окремого наукового пошуку.

Враховуючи вищевикладене **мета статті** полягає у дослідженні нормативно-правового забезпечення охорони державної та службової таємниці Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Варто погодитись із Т.Ю. Вислоцькою, що історія розвитку цивілізації засвідчує, що таємниця виконує важливу роль у житті людини і суспільства. В умовах «інформаційної цивілізації» вона набуває особливої цінності, і від того, наскільки держава вживатиме заходи щодо її забезпечення, залежатиме безпека держави загалом, нормальний розвиток суспільства й особистості. Таємниця в усіх економічних системах була способом збереження державної стабільності і юридичної значу-

щості особи і суспільства та виконувала найважливіші соціальні функції, вагомість яких не можливо оцінити шляхом затрат. Відтак законодавець приділяє особливу увагу поліпшенню якості правового захисту таємниці шляхом вдосконалення законодавства про інформаційні відносини. Отже, завдання кримінально-правової науки полягає у ґрунтовному вивченні таких складів кримінальних правопорушень чи норм, завдяки яким відбувається кримінально-правова охорона певних видів таємниці [3, с. 16].

Таким чином, можемо погодитись із М. Михайлуца, що збереження державної таємниці – одна з гарантій незалежності кожної держави, її недоторканості та безпеки. Головним завданням кожної держави є охорона відомостей, що становлять державну таємницю. Основною умовою належного захисту національних інтересів є створення відповідної системи охорони державної таємниці, яка будується на законодавчих актах та силових заходах. Законодавство України відрізняється достатньо розгалуженою системою нормативно-правових актів стосовно державної таємниці та наявністю санкцій за скоєні кримінальні правопорушення щодо схоронності державної таємниці [4, с. 167].

Одним із основних нормативно-правових актів, який безпосередньо стосується питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за розголошення державної та службової таємниці є Закон України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII.

Згідно ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII державна таємниця (секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою. Тоді як, віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих

відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього [2].

Зазначений вище Звід затверджений наказом Служби безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 23 грудня 2020 року № 383.

Цей Звід визначає відомості, що згідно із рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю у визначених законодавством сферах [5].

Згідно тексту Зводу який затверджений наказом Служби безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 23 грудня 2020 року № 383, в контексті державного забезпечення державної та службової таємниці Національної поліції України наведено, в тому числі, наступні види інформації:

- відомості за окремими показниками про зміст, організацію, результати здійснення комплексу або окремого оперативно-розшукового, контррозвідального чи розвідального заходу, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці (при засекречуванні ступінь секретності встановлюється і змінюється в залежності від обсягу і важливості відповідних відомостей за рішенням посадової особи, уповноваженої на встановлення грифа секретності щодо: комплексу або окремого оперативно-розшукового заходу, що здійснюється для пошуку і фіксації фактичних даних про вчинення особливо тяжких або тяжких злочинів; контррозвідального чи розвідального заходу, щодо: комплексу або окремого оперативно-розшукового заходу, що здійснюється для пошуку і фіксації фактичних даних про вчинення інших злочинів);

- відомості, що надають змогу ідентифікувати конкретний об'єкт, стосовно якого здійснюється або планується здійснювати оперативно-розшуковий, контр-

розвідувальний чи розвідувальний захід, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці, щодо об'єктів: оперативно-розшукового заходу, що здійснюється для пошуку і фіксації фактичних даних про вчинення інших злочинів; оперативно-розшукового заходу, що здійснюється для пошуку і фіксації фактичних даних про вчинення особливо тяжких або тяжких чи інших злочинів у органі, установі виконання покарань, слідчому ізоляторі ДКВС;

- відомості за окремими показниками про наукові відкриття, зовнішній вигляд, винаходи, зміст, результати науково-дослідних (дослідно-конструкторських) робіт, тактико-технічні характеристики, організацію, технологію розробки (виробництва), модернізацію спеціальних технічних засобів (зброї), що розкривають організацію, методику, тактику їх негласного застосування під час вирішення завдань оперативно-розшукової, контррозвідальної чи розвідальної діяльності, володіння якими дає змогу зацікавленій стороні впливати на їх результати, що створює загрозу національним інтересам і безпеці. При засекречуванні ступінь секретності встановлюється і змінюється за рішенням держексперта щодо окремого спеціального технічного засобу (зброї), в основі розроблення та виготовлення яких використані новітні досягнення науки і техніки, оригінальні конструкторсько-технологічні рішення, щодо іншого окремого спеціального технічного засобу (зброї);

- відомості за окремими показниками про розроблення, впровадження, використання інформаційних систем, призначених для забезпечення оперативно-розшукової, контррозвідальної чи розвідальної діяльності, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці. При засекречуванні ступінь секретності встановлюється і змінюється за рішенням держексперта замовниками яких є: МВС; НПУ; СБ; ДФС; УДО;

- відомості про організацію охорони за посиленим варіантом або за надзвичайних подій дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України;

– відомості про зміст матеріалів дізнання (досудового слідства), якщо розголошення відомостей про це може завдати шкоди національним інтересам і безпеці. Рішення про необхідність засекречування та розсекречування (але не пізніше вступу в силу вироку суду) інформації приймає держексперт;

– відомості про зміст матеріалів дізнання (досудового слідства) з питань, які містять інформацію, віднесену до державної таємниці. Рішення про необхідність засекречування (відповідно до ступеня секретності відповідних матеріалів) або розсекречування інформації приймає керівник органу дізнання (досудового слідства) самостійно або за поданням зацікавленої сторони (у разі представлення інформації про наявність у матеріалах дізнання (досудового слідства) державної таємниці, але на термін, що не перевищує максимального терміну засекречування відповідних матеріалів);

– відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії;

– відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться чи планується проведення негласної слідчої (розшукової) дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці [5].

Як можемо побачити зі змісту Зводу затвердженого наказом Служби безпеки України «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» від 23 грудня 2020 року № 383, затверджений перелік відомостей, які становлять державну та службову таємницю Національної поліції України цілком обумовлено має значення в контексті забезпечення національної безпеки України.

Поміж цього, окремо у ст. 8 Розділу II «Віднесення інформації до державної таємниці» Закону України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII надано класифікацію інформації, що може бути віднесена до державної таємниці.

Ба більше, у ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII окрім інформації, що може бути віднесена до державної таємниці в окремих сферах державної діяльності, зазначено класифікацію сте-

пенів секретності та заборони, щодо віднесення певної інформації до таємної.

Так, законодавцем зазначено, що конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці за ступенями секретності «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно» лише за умови, що вони належать до категорій, зазначених у частині першій цієї статті, і їх розголошення завдаватиме шкоди інтересам національної безпеки України та з дотриманням вимог статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть звужуватися зміст і обсяг конституційних прав та свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю та безпеці населення. Не відноситься до державної таємниці інформація:

– про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, про вплив товару (роботи, послуги) на життя та здоров'я людини;

– про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

– про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

– про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

– про незаконні дії державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб;

– інша інформація, доступ до якої відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути обмежено [2].

З наведеного вбачається, що віднесення інформації до категорії засекреченої є чітко регламентованим процесом з встановленими законодавчими обмеженнями. При цьому, держава запобігає зловживанню державною таємницею з метою приховування кримінальних правопорушень, корупційних чи незаконних дій з боку посадових осіб.

Більше того, згідно ст. 10 зазначеного вище закону інформація відноситься до державної таємниці з урахуванням таких принципів: а) дотримання балансу інтересів національної безпеки, демократичних принципів відкритості та прозорості; б) вільного обігу інформації; в) презумпції публічності інформації до її віднесення в установленому законодавством порядку до державної таємниці. У разі невідповідності інформації вимогам, встановленим цим Законом, забороняється віднесення її до державної таємниці. Засекречуванню підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить державну таємницю, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не обмежений [2].

Поміж цього, з метою забезпечення охорони державної таємниці, як складового елементу національної безпеки України законодавцем встановлено ряд заходів організаційно-правового характеру. Перелік основних організаційно-правових заходів сформовано у ст. 18 Закону України «Про державну таємницю» від 12 січня 1994 року № 3855-XII.

Так, з метою охорони державної таємниці впроваджуються:

- єдині вимоги до виготовлення, користування, збереження, передачі, транспортування та обліку матеріальних носіїв секретної інформації;
- дозвільний порядок провадження державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями діяльності, пов'язаної з державною таємницею;
- обмеження оприлюднення, передачі іншій державі або поширення іншим шляхом секретної інформації;
- обмеження щодо перебування та діяльності в Україні іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб, їх доступу до державної таємниці, а також розташування і переміщення об'єктів і технічних засобів, що їм належать;
- особливості здійснення державними органами їх функцій щодо державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з державною таємницею;
- режим секретності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що

провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею;

- спеціальний порядок допуску та доступу громадян до державної таємниці;
- технічний та криптографічний захисти секретної інформації [2].

Окремої уваги також варта Стратегії національної безпеки України затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України».

Так, для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідним є розвиток сектору безпеки і оборони. Для цього України має:

- зміцнити демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони України як запоруку законності та ефективності управління, зміцнити нагляд і посилити відповідальність посадових і службових осіб органів сектору безпеки і оборони;
- переглянути й забезпечити виконання законодавства у сфері національної безпеки і оборони, зокрема уточнити та імплементувати норми Закону України «Про національну безпеку України»;
- створити систему ефективного управління та координації діяльності органів сектору безпеки і оборони, удосконалити її архітектуру;
- оптимізувати структуру, функції і чисельність Служби безпеки України як спеціально уповноваженого державного органу у сферах контррозвідувальної діяльності та охорони державної таємниці, головного органу у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, що дає змогу попереджати, своєчасно виявляти зовнішні та внутрішні загрози безпеці України і запобігати їм, припиняти розвідувальні, терористичні та інші протиправні посягання спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усувати умови, що їм сприяють, та причини їх виникнення;
- створити ефективне розвідувальне співтовариство, посиливши його роль у реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, зміцнить систему координації та контролю діяльно-

сті розвідувальних органів, розвиватиме розвідувальні спроможності;

- завершити створення національної системи кібербезпеки, сформулювати сучасні спроможності суб'єктів забезпечення кібербезпеки і кібероборони та зміцнити систему їх координації;

- удосконалити системність реформування Національної поліції України, посилити кримінальну поліцію та органи досудового розслідування, зокрема у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю;

- забезпечити розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав – членів ЄС, посилює її інституційну спроможність виконання завдань за призначенням;

- організувати розбудову та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки;

- забезпечити розвиток та удосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементацію європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординовану діяльність державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління державним кордоном України;

- оптимізувати державну систему цивільного захисту шляхом удосконалення її структури та системи управління (координації), удосконалити реагування на загрози, пов'язані з надзвичайними ситуаціями будь-якого характеру, уточнити завдання на мирний час та в особливий період;

- автоматизувати процеси надання адміністративних послуг іноземцям та особам без громадянства, посилити міграційний контроль на державному кордоні і всередині держави для забезпечення дотримання іноземцями та особами без громадянства законодавства України [6].

Таким чином, з аналізу нормативних положень Стратегії національної безпеки України яка затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» можна зробити висновок, що серед пріоритетних напрям-

ків державної політики у сфері забезпечення національної безпеки є посилення заходів з охорони державної та службової таємниці, впровадження сучасних технологій захисту інформації та ефективна кадрова політика, щодо поведінки співробітників з інформацією, що має обмежений доступ.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що активна та ефективна протидія загрозам у сфері охорони державної та службової таємниці Національної поліції України сприяє забезпеченню національної безпеки у сучасному безпековому середовищі. Важливим елементом якого є нормативно-правове забезпечення охорони державної та службової таємниці Національної поліції України. Однак, існуюча система нормативно-правових актів у даній сфері потребує удосконалення з урахування нових глобалістичних викликів сьогодення.

В подальшому актуальним є дослідження зарубіжного досвіду нормативно-правового забезпечення охорони державної та службової таємниці правоохоронних органів.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про державну таємницю : Закон від 21.01.1994 № 3855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
3. Вислоцька Т.Ю. Кримінально-правова охорона таємниці в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 275 с.
4. Михайлуца М. Державна таємниця за кримінальним законодавством України та зарубіжних країн світу: порівняльно-правовий аналіз. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. № 4. С. 167–171.
5. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ від 23.12.2020 № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#n13>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#top>

Shablysta O. O. Regulatory and legal support for the protection of state and official secrets of the National Police of Ukraine

In this article, the author conducts a study of the regulatory and legal protection of state and official secrets of the National Police of Ukraine. The study found that classification of information as classified is a clearly regulated process with established legal restrictions. At the same time, the state prevents the abuse of state secrets to conceal criminal offenses, corruption or illegal actions by officials. In addition, in order to ensure the protection of state secrets as an integral part of the national security of Ukraine, the legislator has established a number of organizational and legal measures. The list of basic organizational and legal measures is formed in Article 18 of the Law of Ukraine «On State Secrets» of January 12, 1994, № 3855-XII.

Based on the analysis of the regulatory provisions of the National Security Strategy of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine № 392/2020 «On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine», the author concludes that among the priority areas of the state policy in the field of national security are strengthening measures to protect state and official secrets, introduction of modern information security technologies and effective personnel policy regarding the conduct of the National Police of Ukraine. In view of the above provisions, state protection of state and official secrets of the National Police of Ukraine is an important component of Ukraine's national security. Based on the foregoing, the author formulates the thesis that active and effective counteraction to threats in the field of protection of state and official secrets of the National Police of Ukraine contributes to ensuring national security in the modern security environment.

In the future, it is important to study the foreign experience of regulatory and legal support for the protection of state and official secrets of law enforcement agencies.

Key words: state secret, official secret, protection of classified information, official information, information protection, secrecy regime.